

অর্থনীতি, বিদ্যান সমাজ, সামৰিক বাহিনী, চৰকাৰী ব্যৱস্থা ইত্যাদি ক্ষেত্ৰত এদল মানুহক কৰ্তৃত্বমূলক অৱস্থানত থকা দেখা যায়। এই মানব গোষ্ঠীকেই ৰাজনৈতিক এলিট, অর্থনৈতিক এলিট, বুদ্ধিজীৱি এলিট, সামৰিক এলিট ইত্যাদি বিভিন্ন ধৰণে জনা যায়। ভিলফ্ৰেডো পাৰেটো, মচকা, লাছওয়েল আৰু পাশ্চাত্যৰ অন্যান্য সমাজবিজ্ঞানী সকলে বিভিন্ন ধৰণে এলিট তত্ত্ব (Elite Theory) অবতারণা কৰিছে। তেওঁলোকে এলিট শব্দটোৰ তত্ত্ব বেলেগ সংজ্ঞা দিছে। ইয়াৰ অৰ্থও বিভিন্ন ধৰণে ব্যাখ্যা কৰিছে। সামাজিক বিচাৰত এলিটবোৰ যে এটা বাচকবনীয়া গোষ্ঠী— এই ব্যাখ্যাবোৰে তাকেই প্ৰকাশ কৰে। ৰাজনৈতিক প্ৰক্ৰিয়াত তেওঁলোক হ'ল সৰ্বাধিক গুৰুত্ব পূৰ্ণ উপাদান। তেওঁলোকক শাসন বা নীতি নিৰ্দ্ধাৰক হিচাপেও অভিহিত কৰিব পাৰি। পাশ্চাত্যৰ শিল্প প্ৰধান সমাজ ব্যৱস্থাত এলিট শ্ৰেণীৰ মাজত পাচোটা মূল গোষ্ঠীৰ অস্তিত্ব পৰিলক্ষিত হয়। এই গোষ্ঠীবোৰ হ'ল— ৰাজনৈতিক নেতৃত্ব, চৰকাৰী প্ৰশাসকসকল, অর্থনীতিৰ পৰিচালক মণ্ডলী, ড্ৰেড ইউনিয়ন নেতাৰ দৰে জননেতা আৰু সামৰিক প্ৰধানসকল। এচ. এল. চিক্ৰিয়ে (S.L. Sikri) তেওঁৰ 'Indian government and Politics' গ্ৰন্থত এই প্ৰসঙ্গত মন্তব্য কৰিছে, "The Elites are those ruling and dominant groups who makes and influence policy and who lead the thought."

প্ৰাধান্যকাৰী সংখ্যাত তাকৰ মানুহখিনিক সংখ্যাগৰিষ্ঠ মানুহে একোতেই নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব নোৱাৰাটো হ'ল এলিট তত্ত্বৰ আটাইতকৈ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ কথা। গতানুগতিক উপায় বা পদ্ধতিৰ দ্বাৰাও এওঁলোকক নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব নোৱাৰি। এলিট সকলৰ প্ৰাধান্যমূলক অৱস্থানৰ মূল কাৰণ হ'ল গুণগত উৎকৰ্ষ। এইখিনিটেই পাৰেটোৱেই এলিট আৰু অ-এলিট, এনেকুৱা মানুহৰ মনস্তাত্ত্বিক গঠনৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে। মিচেলচ (Robert Michels) আৰু মচকা (Moska) ই এলিট শ্ৰেণীৰ সংগঠনত ক্ষমতাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে। সকলোৱেই বা সকলো সময়তে এটা বিশেষ শ্ৰেণী বা শাসক শ্ৰেণীৰ পৰাই এলিট সকলৰ উৎপত্তি নহয়। দীৰ্ঘদিনীয়া সময় প্ৰবাহত এলিট গোষ্ঠীৰ সদস্য সকলৰ পৰিবৰ্তন হয়। প্ৰশাসনিক ক্ষেত্ৰত এলিট সকলৰ বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ মাজত পৰিবৰ্তন ঘটে নাইবা এলিট আৰু অবশিষ্ট জনসাধাৰণৰ মাজত এই পৰিবৰ্তন হয়। তাৰ ফলত নেতৃত্ব আৰু ক্ষমতাৰ ওপৰত চিৰদিন

প্ৰজাতান্ত্ৰীক আধিপত্যৰ পৰা মুক্তি পোৱা যায়।

গণতন্ত্ৰ আৰু সমাজতন্ত্ৰ এই দুয়োদৰ্শৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ বিৰোধী পাব্লেটো, মচকা আৰু মিচেলক, আধুনিক কালৰ মেক্সিকোভেৰীৰ অনুসৰ্কাৰী হিচাপে জনা যায়। এওঁলোকৰ মতে শাসন কৰাৰ কাৰণে প্ৰয়োজনীয় ক্ষমতা আৰু দক্ষতা কম সংখ্যক মানুহেই থাকে। এই মুষ্টিমেয় মানুহ প্ৰশাসনিক যোগ্যতা আৰু কিতাবতীয়া সম্পন্ন। স্বাভাৱিকতেই এই মুষ্টিমেয় সংখ্যক মানুহেই শাসন কৰা উচিত। এই কাৰণে পাব্লেটো, মচকা আৰু মিচেলচ গণতান্ত্ৰিক শাসন পদ্ধতিৰ বিৰোধী। এওঁলোকৰ মতে মুষ্টিমেয় কিছুমান মানুহেই চিৰদিন শাসনকাৰ্য্য পৰিচালনা কৰি আহিছে আৰু মুষ্টিমেয় মানুহেই শাসন কাৰ্য্য চলাই গৈ থাকিব। আচলতে প্ৰাধান্যকাৰী মুষ্টিমেয় মানুহৰ শাসনেই সকলোতে প্ৰচলন থাকে। এইটো বাস্তবতা।

এলিটবাদ বনাম বহুত্ববাদ ৰাজনৈতিক সমাজতত্ত্বৰ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয় হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়। পাশ্চাত্যৰ ৰাজনৈতিক সমাজবিজ্ঞানী সকলৰ আলোচনাত এই বিষয়টোৰে বিশেষ প্ৰাধান্য পাইছে। এলিটবাদৰ সমৰ্থক সকল গণতন্ত্ৰ আৰু সমাজতত্ত্বৰ বিৰোধী। কিন্তু তেওঁলোকে উদাৰতাক অস্বীকাৰ কৰা নাই। আচলতে এলিটবাদী সকল হ'ল ব্যক্তি স্বাতন্ত্ৰ্যবাদী। মচকাই সামাজিক আৰু সাংবিধানিক বহুত্ববাদক সমৰ্থন কৰিছিল। আধুনিক ৰাজনীতি বিজ্ঞানী সকলে সমাজৰ ক্ষমতা, প্ৰভাব আৰু সিদ্ধান্তমূলক কৰ্তৃত্বৰ বৰ্ণন সম্পৰ্কীয় আলোচনাৰ ওপৰত বিশেষ গুৰুত্ব আৰোপ কৰে।

Characteristic features of the Elite Theory :

ৰাজনৈতিক ক্ষমতা আৰু এই ক্ষমতাৰ অৱস্থিতি সম্পৰ্কে এলিটবাদ পৰ্য্যালোচনা কৰিলে কেইটামান বৈশিষ্ট বা মূলনীতি ওলাই পৰে।

1. সকলো সমাজতেই মুষ্টিমেয় মানুহৰ শাসন চলে। এই সংখ্যাত কম শাসকসকলক কোৱা হয় ৰাজনৈতিক এলিট। এই সংখ্যালঘু এলিটসকলৰ হাততেই ৰাজনৈতিক ক্ষমতা ন্যস্ত থাকে।
2. সমাজত ৰাজনৈতিক এলিটসকলে বিশেষ সুবিধাজনক স্থানত উপবিষ্ট হয়। এনেকুৱা অৱস্থাত অ-এলিট ব্যক্তিগত সকলৰ অনুপবেশক ৰাজনৈতিক এলিটসকলে সম্পূৰ্ণভাবে নিয়ন্ত্ৰণ কৰে। ৰাজনৈতিক এলিট

- সকলে আৰোপ কৰা চৰ্ত পূৰণ কৰি দুই এজন অ-এলিটে এলিট হোৱাৰ
অন্তৰ্ভুক্ত হ'ব পাৰে।
3. সংখ্যালঘু এলিটসকলে আত্মসচেতন আৰু সংগঠিত এটা দল হিচাপে
সংখ্যাগৰিষ্ঠৰ ওপৰত শাসন কাৰ্য্য পৰিচালনা কৰে। সংখ্যাগৰিষ্ঠসকল
হ'ল অসংগঠিত। উচ্চপদত অধিষ্ঠিত শাসক এলিটসকলক তেওঁলোকে
কোনোমতেই নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব নোৱাৰে। আচলতে এলিটসকলৰ দ্বাৰা
শাসিত হ'বলৈ তেওঁলোক বাধ্য হয়।
  4. মানবসমাজ মাত্ৰেই শ্ৰেণীবিভক্ত। এই শ্ৰেণীবিভক্তিৰ প্ৰভাব সমাজৰ
ৰাজনৈতিক ক্ষমতাৰ সংৰচনাবোৰে ওপৰত পৰে।
  5. ৰাজনৈতিক এলিটসকল ক্ষমতাসালী হোৱাৰ অন্তৰালত বিভিন্ন কাৰণ
আছে। পাৰেটোৰ মতে ৰাজনৈতিক এলিটসকল উপযুক্ত মনস্তাত্ত্বিক গুণৰ
অধিকাৰী। মচকাৰ মতে ৰাজনৈতিক এলিটসকল সংখ্যাত কম হোৱাৰ
কাৰণে তেওঁলোক সাংগঠনিক গুণৰ অধিকাৰী। মিচেলৰ মতে শক্তিশালী
নেতৃত্ব অবিহনে কোনো সংগঠনে সফল হ'ব নোৱাৰে। চি. বাইট মিলচৰ
মতে ৰাজনৈতিক এলিটসকল সমাজৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ অনুষ্ঠান সমূহৰ উচ্চতম
স্থানত স্থলাভিষিক্ত। বাৰ্ণহামৰ মতে ৰাজনৈতিক এলিট সকলে উৎপাদনৰ
উপায়সমূহৰ ওপৰত নিয়ন্ত্ৰণ চলায়।

Pareto's Theory of Elites :

ভিলফ্ৰেডো পাৰেটো (Vilfredo Federico Damaso Pareto 1848-1923) ই সমাজ বিজ্ঞানৰ আলোচনাত প্ৰথম এলিট শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰে। তেওঁ মূল বৃৎপত্তিগত অৰ্থতেই এলিট শব্দটো প্ৰয়োগ কৰিছিল। এলিট এই ইংৰাজী শব্দটোৰ অসমীয়া অৰ্থ হ'ল উঠা অংশ, উৎকৃষ্ট অংশ। এলিট বুলিলে সমাজৰ বাচকবনীয়া শ্ৰেণীটোকেই বুজায়। এলিট হ'ল সমাজৰ উচ্চ শ্ৰেণী। পাৰেটোই নিজস্ব মৌলিক চিন্তাৰ দ্বাৰা এলিট সম্পৰ্কীয় ধাৰণা ব্যাখ্যা কৰিছিল। তেওঁৰ মতে গুণগত যোগ্যতা আৰু সামৰ্থৰ বিচাৰত সকলো সমান নহয়। শাৰিৰীক বৌদ্ধিক আৰু নৈতিক দিশৰ পৰা মানুহৰ মাজত স্বাভাবিক বৈষম্য থাকে। কিছুমান আনতকৈ অধিক বুদ্ধিমান, বিচক্ষণ আৰু দক্ষ। সমাজৰ তুৰ্ভুক্ত মানুহৰ মাজত গুণগত যোগ্যতাৰ পাৰ্থক্যৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত সামাজিক

এলিট (Elite) এটা ইংৰাজী শব্দ। ইয়াৰ বুৎপত্তিগত অৰ্থ হ'ল বিকাশৰ উচ্চতম (Superior) পৰ্যায়। প্ৰচলিত অৰ্থত এলিট বুলিলে বাচকবনীয়া বা সম্ভ্ৰান্ত মানুহৰ শ্ৰেণীক (Superior class) বুজায়। সমাজবিজ্ঞানৰ আলোচনাত পোনপ্ৰথমতে ভিলফ্ৰেডো পাৰেটাই (Vilfrado Pareto) এলিট শব্দটো প্ৰয়োগ কৰে।

সকলো সমাজ ব্যৱস্থাতেই কম সংখ্যক মানুহৰ একোটা গোষ্ঠীৰ অস্তিত্ব দেখা যায়। এই মানৱ গোষ্ঠীটোৱে সমাজৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ সিদ্ধান্তসমূহ গ্ৰহণ কৰে আৰু সমাজৰ সংখ্যা গৰিষ্ঠৰ ওপৰত প্ৰশাসনিক কৰ্তৃত্ব স্থাপন কৰে। সকলো সমাজতেই এনে ধৰণৰ সংখ্যালঘু মানৱগোষ্ঠী থাকে। সমাজৰ যি সকল ব্যক্তিয়ে চৰকাৰী সিদ্ধান্তসমূহক প্ৰভাৱিত কৰে আৰু আনুষ্ঠানিকভাৱে চৰকাৰী নীতি নিৰ্দ্ধাৰণ কৰে সেইসকলক লৈয়েই এই মানৱ গোষ্ঠী গঠিত হয়। নিৰ্বাচন ব্যৱস্থাৰ বাহিৰতেই এই সংখ্যালঘু মানৱগোষ্ঠীয়ে সমাজৰ ওপৰত কৰ্তৃত্ব চলায়। এই গোষ্ঠীৰ অন্তৰ্ভুক্ত মানুহবোৰ কিছুমান বংশানুক্ৰমিক গুণৰ বলত আৰু কিছুমান ব্যক্তিগত গুণৰ বলত, কিছুমানে সামাজিক আৰু ধৰ্মীয় মূল্যবোধ ইত্যাদিৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত এই কৰ্তৃত্বৰ অধিকাৰ অৰ্জন কৰে। জেম্ছ মিচলে (James Miesel) এই বিশেষ গোষ্ঠীটোৰ তিনিটা বৈশিষ্ট্য উল্লেখ কৰিছে। সেইবোৰ হ'লঃ গোষ্ঠীগত সংহতি, সচেতনতা আৰু ষড়যন্ত্ৰ। অধ্যাপক আশ্ৰফ আৰু শৰ্মাই মন্তব্য কৰিছে, "Elite rule can exist only when an elite is united and when it self conciously and coverely seeks to maintain its power and privileges in society."

সকলো দেশতেই সামাজিক সংৰচনা, ৰাজনৈতিক সংৰচনা,